

alt videre, fordi der nu i lokalforvaltningen var større forståelse for en forbedring af erhvervets vilkår. I konklusionen erklærer Bourde sig enig med de forf., der har fremdraget tiden 1750-70 som den egentlige tøbrudsperiode, men mener, at det næste tiår kun er en slags afmatning, ikke et egentligt tilbageslag, og tiden 1780-89 betyder på mange måder en genoplivning af den agrare bølge.

Der ligger et stort kompilatorisk arbejde bag Bourdes værk. Det vidner mange steder om stor belæsthed, bl. a. kender han de engelske historikers debat omkring Jethro Tull-epoken ret nøje, selv om de allerseneste bidrag ikke er kommet med. Emnet er ret omfattende, det skal indrømmes. Alligevel kunne man godt have ønsket sig en stramning af fremstillingen, en kronologisk eller emnemæssig begrænsning til gavn for helheden. De mange tekniske udtryk og Bourdes omstændelige stil gør de mange sider til svær læsning – og nærværende anmelder bekender gerne, at der ikke har været mulighed for at følge mønstret i alle dets nuancer på hver enkelt af de 1740 sider.

ERIK HELMER PEDERSEN

CHARLES EDWARD O'NEILL: Church and State in French Colonial Louisiana, Policy and Politics to 1732. New Haven and London, Yale University Press, 1966. xii+315 s. 90 sh.

Bogen skildrer samspillet mellem de civile og de kirkelige myndigheder (Liljen og Korset) i Louisiana under Ludvig XIV og Ludvig XV frem til 1732, da kolonien efter omskiftende administrativ status blev lagt ind under den franske krone direkte, ud fra den formening, at der dermed skulle kunne skabes en sanering af administration og økonomi, så det voksende pres fra de engelske kolonister ville kunne modstås. Kolonien, som i 1720 havde ca. 2.500 europæiske indbyggere, strakte sig langs den Mexicanske Bugt fra Florida til Mexico, og ind i landet strakte den sig op gennem Mississippidalen nord på til de Store Søer, hvormed der etableredes kontakt til Ny Frankrig i Quebec Kolonien.

Der redegøres for koloniens finansielle vanskeligheder, ikke mindst under John Laws »system« 1717-1720. Dernæst redegøres der for de vekslende måder, hvorpå man søgte at stimulere udvandring til kolonien. På disse områder erklærer forfatteren sig i gæld til Marcel Girauds banebrydende studier. Bogens hovederinde er imidlertid at skildre den aldrig afklarede magtbalance mellem kirke og »stat«, som især knyttede sig til rivaliseren mellem forskellige ordener (jesuiter og franciskanere). I den forbindelse vises, hvorledes Kirken og Staten udnyttede hinanden: den franske nationalisme kunne bruge den gallianske kirkes missiologi, hvorefter indianerne skulle kristnes, civiliseres, og vindes som forbundsfæller for Frankrig, ikke blot i forhold til de protestantiske, engelske kolonister, men også i forholdet til de spanske kolonister i Florida og Mexico. En passant skildres »raceblanding« med eller uden kirkens velsignelse, ligesom også en uofficiel tilbøjelighed til at se igennem fingre med svigtende katolsk ortodoksi, mere end hjemme i Frankrig.

Det bliver klart, at når franskmændene i det lange løb havde så svært ved at stå sig imod de engelske kolonister, var det i høj grad fordi englænderne

havde råd til at sælge billigere og betale bedre i deres samhandel med indianerne end franskmændene havde (med eller uden korruption hos »kompagniet«). Bogen giver gode portrætter af sådanne kolonisatorer som Bienville, Cadillac og ikke mindst den kontroversielle pater Beaubois.

Forfatteren bygger på udstrakte arkivstudier (især i Paris, Quebec og Rom). Blandt tidligere skildrere erklærer han, som nævnt, flere gange sin gæld til Marcel Giraud, ikke mindst i diskussionen af ikke-fransk indvandring fra Tyskland og Svejts. O'Neill når i sit demografiske kapitel til den slutning at ca. 10 procent af den europæiske befolkning i 1720'erne var ikke-katolsk, et blandt flere tegn på, at nok var den officielle politik »katolsk« (med Ludvig XIV som Kirkens »ældste søn«), men i praksis valgte man ofte at lempe sig med det ikke-katolske. – Det er en særdeles nyttig bog, også for ikke-specialister som med kendskab til forholdet mellem Kirke og Stat i de engelske kolonier er interesseret i viden om de tilsvarende forhold i det franske Koloni-Amerika.

ERIK ARNE HANSEN

MARCEL GIRAUD, *Histoire de la Louisiane Française. Tome III. L'époque de John Law (1717–1720)*. Paris, Presses Universitaires de France, 1966. viii + 417 s. 30 F.

Marcel Giraud, bl. a. kendt for sit oversigtsværk *Histoire du Canada* i serien »Que Sais-je?« (no. 232), fortsætter hermed sit meget detaljerede og grundige studium af det franske Louisianas historie, hvoraf 1. bind fra 1953 handlede om Louisiana under *Le Règne de Louis XIV* (1698–1715), og 2. bind om *Années de transition* (1715–1717). I dette nytilkomne 3. bind om *L'époque de John Law* (1717–1720) skildres i et særdeles smukt og præcist sprog, hvorledes Frankrig under Louis XV's mindrerårighed (i reaktion på tabene ved Utrecht-freden 1713 og i bestræbelser på at inddæmme englændernes expansion i de amerikanske kolonier langs Atlantkysten) ved stiftelsen af det nye Compagnie d'Occident 1717 søgte at sætte sig fast ved New Orleans med en permanent koloni, så Mississippis udløb kunne beherskes, og forbindelse etableres op gennem Mississippidalen til Illinois og det forholdsvis solidt sikrede franske Canada i Quebec. Det nystiftede handelskompagni skulle specialisere sig i silke-, tobaks-, ris-, indigoavl. Kapital skulle rejses, dels ved salg af »patenter« til interesserede »købmænd«, dels ved støtte fra regeringen. Bogen skildrer finansieringsvanskelighederne (bl. a. i medfør af overdreven inflatorisk spekulation); administrative vanskeligheder (ofte i medfør af administratorernes indbyrdes rivaliseren); vanskeligheder ved at få overført egnede kolonister (fra Frankrig, og – efter intens propaganda – fra Tyskland) som oftest indsamlet blandt samfundets bærmere og uden fysisk modstandskraft overførte det fugtige, varme klima; og endelig rivaliseren med de spanske kolonier (især Pensacola i Florida) og de engelske kolonier, som trængte frem fra Syd Carolina og gennem Ohio dalen, og som i kraft af bedre finansieringsmuligheder normalt havde bedre muligheder for at forskaffe sig allierede blandt indianerstammerne end New Orleans' franskmænd. – Helhedsindtrykket er således, at den